

ГРАЂАНСКА ОДГОВОРНОСТ НАШИХ ПРИВРЕДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА ДАНАС

*Са освртом на дело професора Михаила Константиновића „Облигације
и уговори“*

Питање грађанске или имовинске одговорности наших привредних организација било је несумњиво и до сада важно и актуелно. Али, оно добија данас унеколико и свој посебан смисао и значај. То је, пре свега, у вези са познатим спровођењем наше друштвене и привредне реформе и јачањем самоуправљања у привреди, као и са појавом извесних нових друштвено-економских и правних установа и односа који отуда проистичу, с обзиром и на одговарајуће нове правне одредбе и прописе, донете ради потребног регулисања тих односа.

У томе погледу и, наравно, не само у томе, нарочиту важност има данас Основни закон о предузећима од 1965. године. Овим нашим законом, укључујући и његове измене и допуне, предвиђени су, наиме, или посебно истакнути и наглашени, и извесни нови појмови и облици грађанске одговорности. Ми ћемо их овде укратко приказати и проучити, нарочито уколико се тичу одговорности постојећих организација удруженог рада у предузећу. При томе ћемо се више осврнути на поменуто дело професора Михаила Константиновића, које је сада, као што је познато, предмет посебне пажње и интересовања наших правника ⁽¹⁾. Прво ћемо говорити о одговорности предузећа као основног и најопштијег вида привредне организације.

1. *Грађанска одговорност предузећа уопште.* По поменутом основном закону о предузећима, предузеће је дужно очувати несмањену вредност друштвених средстава којима управља (чл. 17). Осим тога, предузеће је дужно да економски целисходно користи друштвена средства ради постизања највећег ефекта за предузеће и друштвене заједнице (чл. 19, ст. 2). Несумњиво је, пак, да повреда ових законских дужности од стране извесног предузећа повлачи, поред осталог, и његову грађанску односно, имовинску одговорност — уопште, а посебно према друштвеној заједници, чија средства оно користи. То је и само по себи разумљиво. На овај вид имовинске одговорности наших предузећа и других привредних организација осврћемо се још посебно.

(1) Ово значајно дело је у ствари, тј. и према његовом наслову, једна „Скица за Законик о облигацијама и уговорима“, са укупно 1066 планова. Оно, осим тога, садржи: предговор издавача, претходне напомене њенога аутора и регистар појмова. Објављено је у издању Центра за документацију и публикације Правног факултета у Београду, Београд, 1969, стр. 328. За ово дело је речено: да представља „изузетно достигнуће наше правне науке“. (Проф. Милан Бартош „Политика“, од 6. априла 1969. године, стр. 20).

Иначе, по поменутом Закону предузеће одговара за своје обавезе свим средствима која користи и којима располаже (члан 21, ст. 1). Оно, осим тога, одговара и за обавезе самосталне организације — правног лица у његовом саставу, и то под условима одређеним истим Законом (члан 21). У основи свих ових и сличних законских одредаба и прописа стоји позната одредба нашег Устава по којој „радна организација одговара за своје обавезе друштвеним средствима којима управља“ (члан 15).

Разумљиво је да у погледу основа њиховога настанка, поред законске, постоји такође и уговорна грађанска одговорност предузећа; али, уколико се тиче могућности обухватања односних друштвених средстава у вези са том одговорношћу, опет само до законом одређене висине. Наиме, по поменутом Основном закону (чл. 36в), предузеће одговара за обавезе из послова, односно уговора које је оно закључило, и за друге своје обавезе, и то до висине вредности средстава предузећа (заједничких фондова и других средстава предузећа). У вези са овом законском одредбом предвиђен је и један посебан вид солидарне одговорности самосталних организација правног лица у саставу предузећа. О тој солидарној одговорности, као једном виду супсидијарне одговорности наших предузећа, говорићемо такође посебно (2).

2. *Грађанска одговорност самосталних организација удруженог рада у предузећу са својством правног лица.* Одговорност ове врсте или категорије организација удруженог рада у предузећу стварно заслужује посебну пажњу. Но, овде треба напоменути: да наш Оновни закон о предузећима предвиђа, поред осталог, и три посебне врсте тзв. унутрашњих радних јединица односно организација удруженог рада у предузећу. То су: а) *Организација удруженог рада у радној организацији — као таква уопште*; б) *Самостална организација удруженог рада без својства правног лица*, и в) *Самостална организација удруженог рада — правно лице*. Али, суштина непосредног самоуправљања остаје и даље „везана с положајем радне јединице“. У томе је, дакле, и њен стварни значај. Поменути законским изменама и допунама обухваћен је, заиста, читав низ веома занимљивих и значајних правних питања, појмова и установа. Ово нарочито уколико се тиче организација удруженог рада у предузећу са својством правног лица и њихове одговорности. (2)

По том нашем закону самостална организација — правно лице одговара за своје обавезе „средствима која користи и којима располаже“ чл. 21, ст. 2). Ова наша организација не одговара свим тим средствима, тј. не у свему онако као што је то у закону речено за одговорност предузећа. Но, мислимо да овде треба напоменути и истаћи да за обавезе самосталне организације — правног лица у предузећу одговарају и предузеће и друге самосталне организације — правна лица у саставу тог предузећа — „под условима одређеним овим законом (чл. 21, ст. 2). Иначе, поред овде наве-

(2) В. у вези са овим наш рад: „Правни аспекти самоуправљања у привреди“, Скопје 1967, издање Економског факултета, стр. 98 и след., с обзиром и на тамо наведену литературу. Гаме је посебно реч о грађанској одговорности органа предузећа.

(3) В. о томе поближе у књизи: Основни закон о предузећима са предлогом проф. др Николе Балоба, друго допуњено издање, Сл. лист СФРЈ“ Београд 1970, стр. 9 и след. занимљив је и заслужује посебну пажњу и чланак др Стојана Цигоја, Одговорност радне јединице, Анали Правног факултет у Београду, септембар—децембар 1969.

дених одредаба уводног и општег карактера које се тичу грабанске одговорности и обавеза самосталних организација — правних лица, поменути Основни закон садржи о томе и извесне посебне одредбе. Њих ћемо овде, такође, на одговарајући начин, укратко приказати и проучити.

Обим грабанске одговорности ових организација. — По поменутом Закону за своје обавезе самостална организација — правно лице одговара до висине вредности средстава која користи и којима располаже, средства која је из свог дохотка или својих фондова унела у заједничке фондове предузећа и средстава која је уложила у друге самосталне организације — правна лица у саставу истог предузећа, осим средстава која је на њих пренела по основу испоручених производа или извршених услуга (чл. 36б, ст. 1). Посебне одредбе по овоме питању предвиђене су за случај тзв. *супсидијарне одговорности*. То ћемо из даљег излагања видети. У ствари реч је ту о једном виду помоћне, секундарне (споредне) или јемачке одговорности.

3. *Посебно о супсидијарној одговорности самосталних организација удруженог рада у предузећу са својством правног лица.*

Нашим Основним законом о предузећима предвиђена је и могућност постојања тзв. супсидијарне одговорности самосталних организација — правних лица. По томе Закону, наиме, статутом предузећа може се предвидети: *да се обавезе самосталне организације — правног лица измирују из средстава предузећа (заједничких фондова и других средстава) и средстава других самосталних организација — правних лица у саставу истог предузећа, ако се не могу измирити из средстава организације — главног дужника*. Такав случај, односно облик имовинске одговорности назван је по истом Закону супсидијарном одговорношћу (в. ст. 2, чл. 36б). У ствари, ту имамо један посебан вид тзв. ограниченог законског јемства. Супсидијарна, пак, одговорност за такве обавезе, тј. за наведене обавезе из става 2, чл. 36б истог закона, може се предвидети и уговором закљученим између предузећа и самосталне организације — правног лица, као и уговором закљученим између појединих самосталних организација — правних лица у саставу истог предузећа (чл. 36б, ст. 3.). Постоје, дакле, односно могу постојати, две врсте ове супсидијарне одговорности и то: *статутарна и уговорна супсидијарна одговорност*.

Право супсидијарних дужника на регрес. — У горе наведеним случајевима супсидијарне одговорности (из става 2. и 3. чл. 36б) поменутог Закона, статутом односно уговором одређује се и обим супсидијарне одговорности (до одређеног износа, на равне делове, и др.) и одређује се *право на регрес* за исплаћене износе по основи супсидијарне одговорности (став 4, чл. 36б истог Закона). Према томе, супсидијарно одговорна лица — јесу стварно тзв. *регресни дужници*, унеколико слични оним из меничног права. Њихова обавеза везана је и условљена обавезом главног дужника, те са њом заједно и престаје, као што без ње не може ни постати ⁽¹⁾. О праву

(1) В. о свим овим обавезама поближе у нашој књизи: *Основни облигационог права — Општи део*, Скопје 1956, стр. 52 и слсд. — Код нас, по нашем облигационом праву, нема тзв. *јемца платца*, већ постоји тзв. *добročинство дискусије*, тј. могућност претходног упућивања на главног дужника. Тако су и наши јемци у ствари тзв. супсидијарни дужници.

на регрес говорићемо још у вези са солидарном одговорношћу самосталних организација — правних лица у саставу предузећа.

Постојање супсидијарне одговорности предузећа и самосталних организација — правних лица и обим ове одговорности уписују се у регистар код суда. И промене у погледу супсидијарне одговорности уписују се у судски регистар, а њихово правно дејство у погледу трећих лица почиње наредног дана од дана објављивања ових промена у „Службеном листу СФРЈ”. — У погледу одговорности за обавезе из уговора који су закључени пре ових промена, примењују се одредбе статута односно уговора које су важиле пре ових промена (чл. 36 г поменутог Закона). Регистар о коме је овде реч води окружни привредни суд (чл. 184. истог Закона).

Солидарна одговорност као један вид супсидијарне одговорности. — Као што то из овде до сада наведених и других законских одредаба и прописа јасно проистиче, супсидијарна одговорност наших привредних организација је, заиста, веома изнијансирана и разноврсна. То нарочито важи за самосталне организације — правна лица. Тако, по нашем Основном закону о предузећима: предузеће, — као што је то раније већ напоменуто, одговара до одређене висине за обавезе из послова које је оно закључило и за друге своје обавезе. Но, ако се из тих средстава обавеза предузећа не може измирити *солидарно одговарају самосталне организације — правна лица у саставу предузећа* (чл. 36б). У овом случају се, дакле, солидарна одговорност наших самосталних организација — правних лица у саставу предузећа појављује као један посебан случај њихове супсидијарне одговорности.

У поменутом пак, делу професора Константиновића (*скици Законика*) под насловом „*Одговорност више лица за исту штету*”, предвиђене су и одредбе о установи солидарне одговорности за накнаду штете, као и праву исплатиоца на регрес. По тим одредбама наиме: за штету коју је више лица проузроковало заједно, одговарају сви учесници *солидарно*. А подстрекач и помагач, као и онај који је помагао да се одговорна лица не открију, одговарају *солидарно* са њима. Одговарају *солидарно* за проузроковану штету и лица која су је проузроковала радећи независно један од другог, ако се не могу утврдити њихови удели у проузрокованој штети. Када је, пак, несумњиво да је штету проузроковало неко од два или више одређених лица, али се не могу утврдити које је од њих штету проузроковало, онда одговарају *солидарно* (чл. 165). У овим одредбама је, по нашем мишљењу, дато у ствари и једно научно и стручно објашњење саме институције солидарне одговорности уопште, као и њена стварна намена и функција, тј. разлог и циљ њеног постојања. И зато, ове одредбе имају несумњиво, поред законодавно-практичне, и своју одређену правно-педагошку вредност и значај.

Уколико се пак тиче исплатиоцевог регреса, по тим одредбама солидарни дужник који исплати више него што износи његов део може тражити од сваког од осталих дужника да му накнади оно што је платио за њега. Колико износи део сваког појединог дужника, одређује суд, с обзиром на тежину његове кривице. У случају немогућности да се утврде делови дужника, на сваког пада једнак део (чл. 166). — Ове одредбе поменуће *Скице* о регресу, тј. о исплатиоцевом праву на регрес, несумњиво су пра-

вилно дате и целисходне. Оне су такође у складу и са једном од познатих основних идеја нашега југословенског облигационог односно грађанског права, као и нашег имовинског права уопште, са идејом правичности.

Посебну пажњу заслужује несумњиво и горе наведена одредба исте Скице, која се тиче улоге и функције суда у таквим и сличним случајевима. Она нас, управо, подсећа и на једну другу, сличну одредбу из области нашег грађанског процесног права или, тачније речено, нашег Закона о парничном поступку од 1956. године, из поглавља о доказима и извођењу доказа. По тој одредби наиме: „Ако се утврди да странци припада право на накнаду штете, новчани износ или на заменљиве ствари, али се висина износа односно количина ствари не може утврдити или би се могла утврдити само са несразмерним тешкоћама, суд ће о овом одлучити по слободној оцени“ (чл. 212). Ова се законска одредба односно слободна судска оцена не тиче доказивања или утврђивања чињеница на којима се одређени тужбени захтев заснива и из којих проистиче, већ се тиче утврђивања саме висине или количине таквог захтева, чије је постојање иначе доказано и несумњиво. Зато нас таква оцена суда унеколико потсећа и на познато учење или теорију о тзв. слободној или дискреционој оцени или тзв. дискреционој власти.

Подношење и садржина тужбе у случају супсидијарне одговорности. — Тужбом против самосталне организације — правног лица, као главног дужника, поверилац може обухватити као туженика и друге самосталне организације — правна лица у саставу истог предузећа, као и то предузеће, ако су они супсидијарно одговорни за обавезе главног дужника (чл. 36а став 1). У томе, пак случају, тј. у случају из става 1. овог члана: *поверилац у тужби одређује по свом избору редослед по коме ће суд обавезати супсидијарно одговорне туженике ако се поверилац не буде могао намирити из средстава првотуженог, управо из средстава главног дужника као првотуженог* (чл. 36а, став 2). Ове одредбе, тј. одредбе става 1. и 2. овог члана, важе и у погледу супсидијарне одговорности самосталних организација — правних лица за обавезе предузећа у чијем су они саставу (став 3, чл. 36а истог Закона). Овде имамо у ствари један посебан вид тзв. *пасивног супарничарства*, о чему се — као што је познато — поближе учи у грађанском процесном праву односно у парничном поступку. По нашем пак Закону о парничном поступку: „Главни дужник и јемац могу бити заједнички тужени ако то није у противности са садржином уговора о јемству (чл. 187). Као што ћемо даље видети, са питањем имовинско-правне одговорности самосталних организација — правних лица, у вези је и питање отварања стечаја. То је предвиђено истим законом (5).

Супсидијарна одговорност и стечај над имовином самосталне организације — правног лица и предузећа. — По нашем Основном закону о предузећима, према самосталној организацији — правном лицу може се отворити стечај по Закону о принудном поравнању и стечају (Службени лист СФРЈ”, бр. 15/65), ако за њене обавезе није установљена супсидијарна одговорност, или ако се поверилац не може намирити по основу супсидијарне одговорности ни из средстава предузећа и других самосталних организација

(5) В. нашу књигу: Основи на грађанската судска поставка — Парнична поставка, Скопје 1968, стр. 275.

— правних лица (став 1, чл. 36г). По истом, пак, Закону, стечај над имовином предузећа обухвата имовину самосталних организација — правних лица у саставу предузећа (став 2 чл. 36г). Иначе, за правне послове самосталних организација — правних лица примењују се правна правила имовинског права о ванстечајном побијању правних радњи дужника којима се наноси штета повериоцу (став 3 члана 36 г истог Основног закона) (6).

У вези са тим напомињемо: да поменута скица *Законика*, која је овде предмет нашег посебног интересовања, садржи и извесне одредбе које се тичу *стечаја главног дужника*. По тим одредбама, наиме: у случају стечаја главног дужника, поверилац је дужан пријавити своје потраживање у стечај, и о томе обавестити јемца, иначе ће одговорати јемцу за штету коју би овај имао због тога. Смањење обавезе главног дужника у стечајном поступку не повлачи за собом и одговарајуће смањење јемчеве обавезе, те јемац одговара повериоцу за цео износ своје обавезе (чл. 1015). Поред ових, у истој скици постоји и још један низ одредаба које се, на један или други начин, тичу отварања стечаја и његових правних последица. Из тога се, пак, поред осталог, може извести и потребан закључак о значају институције стечаја у данашњем привредном и правном животу односно робном промету наше земље.

У вези са изложеним, посебно су интересантне, мислимо, одредбе поменуће скице *Законика* које се тичу *одговорности привредног удружења грађана и његових чланова односно „удруженика“* за штету и његова права на накнаду причињене му штете. Тако, по тим одредбама удруженик има право на накнаду издатака које је савесно и разумно учинио за удружење, као и на накнаду губитака које је претрпео без своје кривице у вршењу послова удружења. Удруженик, пак, нема право на награду за рад у удружењу и за користи које му је прибавио. Али, он одговара за штету које је удружење претрпело његовом кривицом (чл. 600).

Исто тако, заслужују пажњу, и одредбе ове наше скице под насловом: *„Одговорност удруженика за дугове удружења“* (чл. 608). По тим одредбама удруженици одговарају као солдарни јемци за дугове удружења, изузев кад је уговором са повериоцем ова одговорност искључена (тачка 1, чл. 608). Одредба уговора о удружењу којом се одговорност удруженика ограничава на износ њиховог удела, или на који други начин, има дејства према повериоцима удружења само ако су били обавештени о том ограничењу (тачка 2, чл. 608). Иначе, ове две одредбе се тичу уопште *односа привредног удружења грађана и његових чланова или удруженика са трећим лицима*. А то стварно значи: удруживања или асоцијације радних људи као произвођача у привреди и њихових права која отуда проистичу, као и односних дужности и одговорности. Зато би у истој скици требало, мислимо, да буду обухваћени и сви значајнији видови наших самоуправних организација у привреди, то, разуме се, са одговарајућим облицима и правцима њихове грађанске одговорности. При томе би такође требало тежити и потребном утврђивању и обједињавању наше правне терминологије у овој значајној правној области, имајући у виду и познату чињеницу да је и наше обли-

(6) В. о томе погледајте у нашој књизи: *Основи на извршената постапка со стечајна постапка и принудна ликвидација на претпријатијата*, Скопје 1964, стр. 319, с обзиром на тамо наведену литературу.

гационо право; по својој суштини и функцији, у ствари једно и јединствено (7).

Но, када већ поменуемо правну терминологију, могли бисмо, мислимо, овде такође констатовати и рећи: да поменућа скица *Законика*, и у томе погледу стоји на одговарајућој висини. Она нас, управо, по своме стилу и језику, потсећа и на познато велико законодавно дело нашег старог југословенског научника *Валтазара Богшићиа*: Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору од 1888. године. И тај законик је, наиме, по општем мишљењу писан, једним добрим, то јест лако разумљивим и приступачним народним језиком (8). Познато је, међутим, да право у својој одговарајућој унутарњој изградњи често усваја за своје техничке термине и оне изразе који су формирани у другим научним и стручним областима или у текућем, обичном животу, па за њих веже одређене појмове, чак и тако, да се значење тих израза после више не подударе са њиховим првобитним значењем. И лепо је речено: да је свака наука у ствари само један добро изграђени језик (*«Toute science n'est qu'une langue bien faite»*). То, без сумње, највише важи баш за правну науку и њено целисходно и добро изграђивање.

4. *Грађанска одговорност федерације и других друштвено-политичких заједница за обавезе предузећа*. — По нашем Основном закону о предузећима: „*Федерација и друге друштвено-политичке заједнице не одговарају за имовинскоправне обавезе предузећа, осим ако то није одређено законом или ако су оне уговором преузеле одговорност за обавезе предузећа*“ (чл. 21 ст. 4). А то стварно значи: да одговорност федерације и других друштвено-политичких заједница за имовинскоправне или грађанскоправне обавезе предузећа, по правилу, то јест ако она није изрично предвиђена законом или одговором, не постоји. То исто, без сумње, важи и уколико се тиче, то јест уколико би се евентуално тичало, одговорности федерације и других наших друштвено-политичких заједница за имовинскоправне обавезе самосталне организације са својством правног лица у предузећу. Мада о томе у истом закону нема непосредних и изричних одредаба.

Уколико смо могли запазити, у поменутој скици *Законика* о овоме виду одговорности нема непосредних и посебних одредаба. Сматрамо, пак, да би такве одредбе у будућем, коначном тексту нашег *Законика* о облигацијама требало изрично предвидети. То несумњиво захтевају и потребе данашњег промета робе и услуга у нашој земљи. Ово у вези и са познатим развојем и јачањем кооперације и, уопште, сарадње наших и страних предузећа и других радних организација и установа у привреди.

(7) Напомињемо у вези са овим, да по нашем Уставу у надлежност федерације у области законодавства спадају и сада, поред осталог, *потпуни закони о облигационим и другим основним имовинскоправним односима* (в. чл. 161 Устава). Ове уставне одредбе, наиме, уколико смо могли запазити, нису замењене односно измењене ни познатим уставним амандманима XV и XVI, о којима се, и у нашој јавности, иначе доста дискутовало.

(8) У својим *претходним написанима* уз поменуто дело професора др Константиновића, поред осталог, каже: да се изради *скице Законика* пошло са идејом „да то буде оно што правници зову популаран законик, то јест законик чије ће одредбе у највећој могућој мери бити лако разумљиве и неправнишма. . . А то се могло постићи најпре избегавањем стручне терминологије и описивањем онога што се иначе међу стручњацима означава једном речи. Отуд је произишло знагнo проширење текста“ . . . (стр. 9).

Иначе, поменутом *скицом* обухваћена је стварно и, у одговарајућој мери, регулисана целокупна област одговорности за проузроковање и накнаду штете, са свим њеним значајнијим видовима, питањима и проблемима. Овој правној области је управо — као што се то са разлогом могло и очекивати — посвећен један посебан, други одељак првог дела, са укупно 45 чланова (чл. 123—167). У првом одељку овога дела налазе се опште одредбе о уговорима (чл. 1—122). По нашем мишљењу, овим одредбама, с обзиром и на дати општи наслов исте *скице*, могле би, у систематском погледу, претходити извесне одредбе уводног и општег карактера, које би се тицале облигација односно предмета облигационог права као целине.

Међутим, с обзиром на тему ових наших разматрања, нас овде у ствари посебно интересује питање грађанскоправне или имовинскоправне одговорности правних лица, као и начин и обим његовог законског регулисања. Томе, пак, питању у поменутој законској *скици* посвећено је посебно поглавље. Истина са свега једним чланом, 146, који у целости гласи: „1. Правно лице одговара за штету коју његови органи проузрокују у вршењу и поводом вршења својих функција. 2. Ако у одређеном случају није што друго наређено, оно има право на накнаду од штетника, ако докаже да се штета догодила његовом кривицом”, (чл. 146). Ове одредбе су, по свом обиму, истина доста кратке, али су несумњиво прецизне и јасне и пуне садржине. А довољно су и уопштене, тако да би се, и овакве како су сада формулисане и дате, углавном могле, више или мање, применити на сваки постојећи вид или облик правних лица. Но, ипак, сматрамо да би у коначној редакцији истог поглавља требало предвидети и извесне одредбе, начелног и општег карактера, које би се тицале одговорности организација удруженог рада у радној организацији, а посебно самосталних организација удруженог рада у привреди са својством правног лица.

5. *Питање одговорности привредних организација према друштвеној заједници.*

Овome правном питању, мислимо до сада се није поклањала довољна пажња. Међутим, после доношења новог Устава од 1963. године и њему одговарајућих нових правних одредаба и прописа, и ово питање се појављује у извесној новој светлости. Поред осталог, указује се и на потребу и корисност његовог ближег научног и стручног проучавања, па и што скорје законског регулисања. То је све, више или мање, одређено и условљено познатим јачањем економске самосталности наших привредних организација и установа, тј. јачањем њихове самоуправности. То је несумњиво.

По нашем мишљењу, пак, правилно је констатовано: да се данас са основном може говорити и о овome виду грађанске одговорности, и то не само са социолошког, већ и са правног гледишта. А та су два гледишта, разуме се, бар унеколико, вазда међусобно условљена и зависна. Али, да би таква једна одговорност могла да буде и практично прихватљива и корисна, требало би је на један одговарајући, целисходни начин правно регулисати, избегавајући при томе евентуално претеране строгости. Поред осталог, треба имати у виду и чињеницу: да би сувише строга грађанска одговорност у овој области, тј. због неправилног коришћења односно оштећења друштвене имовине, могла у пракси да има и дестимулативно дејство, управо, могла би да негативно утиче на рад привредних организација у њи-

хову жељену самоиницијативност у остваривању постављених задатака. То би, у крајњој, анализи, опет било штетно и за саму друштвену заједницу. Примећено је, осим тога, да се у пракси често појављују и тако велике материјалне вредности односно штете, које радни колективи уопште не би ни могли накнадити. И томе слично⁽⁹⁾. Циљ је, дакле, да ова одговорност не буде само једна имовинскоправна санкција више.

Уопште, суштина овога као и других сличних питања и проблема састоји се у томе: како да се несумњива и оправдана потреба што већег осамостаљења наших радних колектива односно предузећа и других привредних организација доведе у нужан склад, са исто тако легитимним и оправданим интересима целог друштва, целе друштвене заједнице, односно државе, чијом имовином ти радни колективи односно организације треба да управљају и да је непосредно користе. Другим речима, тежиште је у тражењу најбољих и најцелисходнијих решења и мера за практично усклађивање права радника према народној имовини односно својини, и њихових имовинских обавеза према друштвеној заједници, чија је то имовина односно својина. Ми смо о овом питању и раније говорили⁽¹⁰⁾.

Проблем имовинске или грађанске одговорности привредних и других радних организација уопште, а посебно према друштвеној заједници, појављује се данас несумњиво у пуној својој важности и актуелности. Речавање тога проблема представља, поред осталог, и један од облика опште борбе за законитост; то јест, борбе за правилно и тачно разумевање и примену наших нових закона и других правних одредаба и прописа о друштвеној имовини и њеној заштити, нарочито прописа из области радничког самоуправљања, односно самоуправљања у привреди.

Др Адам Лазаревић

РЕЗЮМЕ

Гражданская ответственность наших хозяйственных организаций в настоящее время

Из статьи видно, что вопрос гражданской ответственности хозяйственных организаций приобретает ныне в нашей стране свой особый смысл и свое значение, а в особенности в связи с проведением общественной и хозяйственной реформ и с укреплением самоуправления, а также в связи с принятием соответствующих новых юридических положений и правил и их применением на практике.

В статье вкратце дается изложение и разбор всех важнейших форм гражданской ответственности, предусмотренных и регулируемых нашим Основным законом от 1965 года о хозяйственных предприятиях. Особое внимание уделяется ответственности самостоятельных организаций — юридических лиц в составе предприятий, включая и их круговую и солидарную ответственность. Автор рассматривает также возможность открытия конкурса и обращения их имущества на погашение обязательства. Приводятся и положения указанного закона, касающиеся ответственности федераций и других общественно-политических содружеств по имущественным обязательствам предприятий. Автор касается также и вопроса гражданской

(9) В. о свему томе поближе др Рад. Д. Лукић, Социолошки видови одговорности у радним организацијама, „Архив за правне и друштвене науке“ бр. 1—2/1967.

(10) В. наш рад: Проблем грађанскоправне одговорности радних колектива према друштвеној заједници и заштита општенородне имовине, „Годишник на Правно-економски факултет во Скопје“ 1954, с обзиром и на тамо наведену литературу.

ответственности предприятий и остальных хозяйственных организаций перед общественным содружеством и государством.

В связи с разбором отдельных вопросов в границах данной темы, в статье приводятся соответствующие ссылки на труд видного югославского юриста профессора Михаила Константиновича „Обязательства и договоры — Эскиз к Кодексу об обязательствах и договорах”.

SUMMARY

Civic Responsibility of the Yugoslav Economic Organizations at Present

The article reveals that the problem of the civic responsibility of economic organizations is now having a particular sense and importance, especially in connexion with implementation of the social and economic reform and consolidation of self-management, and enactment of corresponding new legal provisions and regulations and their application in the practice.

All more important forms of the civic responsibility envisaged and regulated by the new 1965 Basic Law Governing Economic Enterprises are briefly commented. A special attention is devoted to the responsibility of autonomous organizations — artificial persons within economic organizations, including their subsidiary responsibilities and solidarity, as well as their eventual insolvency and the consequent insolvency procedure. Also are cited the provisions of the said Law rearing on the responsibility of the Federation and other economic organizations for the property and legal liabilities of enterprises. The author also points the question of the civic responsibility of enterprise and other economic organizations towards the social community, and/or state.

Considering individual matters relative to this problem, the author reviews the book by the noted Yugoslav jurist, Professor Mihailo Konstantinović: Obligations and Contracts — An Outline of the Obligation and Contract Act.

RÉSUMÉ

La responsabilité civile de nos organisations économiques dans le temps présent

Cet article fait ressortir que la question de la responsabilité civile des organisations économiques acquiert aujourd'hui dans notre pays un sens spécial et qu'elle est d'une importance particulière. Notamment en envisageant cette question en rapport avec la réalisation de la réforme sociale et économique et avec le renforcement de l'autogestion, ainsi qu'en prenant en considération les nouvelles dispositions et prescriptions juridiques correspondantes et leur application dans la pratique.

Toutes les formes importantes de la responsabilité civile qui sont prévues et réglées par notre Loi fondamentale sur les entreprises de 1965, sont brièvement exposées et étudiées dans cet article. Une attention particulière a été consacrée à la responsabilité des organisations autonomes — des personnes morales dans la structure des entreprises, en y incluant leur responsabilité subsidiaire et solidaire, ainsi que la possibilité de l'ouverture et de l'application de la faillite sur leur propriété. De même l'auteur a exposé les dispositions de la Loi citée plus haut qui se rapportent à la responsabilité de la fédération et des autres collectivités socio-politiques pour les obligations de droit patrimonial des entreprises. Il a signalé également la question de la responsabilité civile des entreprises et des autres organisations économiques à l'égard de la collectivité sociale, c'est-à-dire à l'égard de l'Etat.

En étudiant des différentes questions relatives au thème qu'il a traité, l'auteur a attiré l'attention aussi sur l'oeuvre de l'éminent juriste yougoslave Mihailo Konstantinović: Les obligations et les contrats — Esquisse pour le Code des obligations et des contrats.